

Jacek Wijaczka

"Polnische Drucke und Polonica
1501-1700. Katalog der Herzog
August Bibliothek Wolfenbüttel", Bd.
1: 1501-1600, Tl. 1-2, bearb. von
Małgorzata Gałuszka und Marian
Malicki, München-New
York-London-Paris 1992 : [recenzja]

Komunikaty Mazursko-Warmińskie nr 2, 227-228

1993

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

R E C E N Z J E i O M Ó W I E N I A

Polnische Drucke und Polonica 1501—1700. Katalog der Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel, Bd. 1: 1501—1600, Tl. 1—2, bearb. von Małgorzata Gałuszka und Marian Malicki, München — New York — London — Paris 1992, Tl. 1, ss. XXVII, 265, Tl. 2, ss. 266—547.

Opracowany przez Małgorzatę Gałuszkę i Mariana Malickiego, pracowników Biblioteki Jagiellońskiej w Krakowie, katalog druków polskich i poloników z zasobów Biblioteki Księcia Augusta w Wolfenbüttel (Niemcy) z całą pewnością zainteresuje historyków, a przede wszystkim badaczy zajmujących się książką. Edycja ta była niewątpliwie potrzebna, chociażby ze względu na rozmiar tejże kolekcji, obejmującej 1185 edycji w 1589 egzemplarzach. Polskie badania bibliograficzne doprowadziły dotychczas do zarejestrowania 11 499 wydań poloników XVI-wiecznych, przy czym 2175 z nich znanych jest nam obecnie jedynie z dawniejszych opisów. Znaczenie zbioru z Wolfenbüttel podkreśla jednoznacznie fakt, że obejmuje on aż 470 druków nie odnotowanych w *Bibliografii* Estreichera, w związku z czym są to wydania najczęściej w Polsce nie znane.

Katalog — jak to wyraźnie podkreśla w przedmowie dyrektor Biblioteki Jagiellońskiej, Jan Pirożyński — bardziej przypomina podobne, współczesne wydawnictwa niemieckie niż polskie. Opis druku składa się z krótkiej notatki bibliograficznej wraz z danymi o objętości druku oraz z wyliczeniem najważniejszej dotyczącej go literatury. To wszystko uzupełnione zostało reprodukcją karty tytułowej, co ma na celu łatwiejszą identyfikację objętych katalogiem prac. Świadomie zrezygnowano natomiast z podania informacji dotyczących opraw, ilustracji oraz zapisek proveniencyjnych, co — jak stwierdza Autor przedmowy — spowodowane zostało przede wszystkim względami finansowymi.

Przed wydawcami katalogu stanął naturalnie problem, które druki powinny zostać uznane za polonika. Ostatecznie postanowili oni przestrzegać kryteriów historycznych, a więc właściwych dla XVI w. granic Polski i Litwy. Przyjęcie tej zasady spowodowało, że nie uwzględniona została produkcja drukarska Śląska. W katalogu uczyniono jednak pewne odstępstwa od tej zasady dla tych druków, „które z innych niż terytorialne względów zasługują na miano poloników”. Katalogiem objęte zostały również książki tłoczone przez polskich typografów działających poza granicami kraju.

Z cenniejszych wymienionych w katalogu druków wspomnieć można dla przykładu edycje Biblii w języku polskim: Biblię Leopolity (Kraków 1560—1561) czy Radziwiłłowską (Brześć Litewski 1563). Rzadkością jest również drukowany na pergaminie kancjonał braci czeskich *Piesně chwał Dožkých* (Szamotuły 1561), wydany przez czeskiego drukarza Aleksandra Augezdeckiego, działającego wcześniej w Królewcu, gdzie wydał tenże sam kancjonał w polskim tłumaczeniu Walentego z Brzozowa (*Cantional albo Ksiegi chwał Boskich*, 1544)¹. Zdecydowana większość objętych katalogiem druków nie pochodzi naturalnie z terenów Polski, a także nie zostały one wydrukowane po polsku. Są to przede wszystkim prace wydane w Niemczech, w języku niemieckim lub łacińskim, a które w mniejszym lub większym stopniu dotyczą naszego kraju. Katalog obejmuje 189 druków wydanych w Polsce, w tym 22 w języku polskim.

¹ *Polonia typographica saeculi sedecimi. Zbiór podobizn zasobu drukarskiego tłoczni polskich XVI stulecia*, wyd. 2, red. A. Kawecka-Gryczowa, z. 8: *Aleksander Augezdecki, Królewiec — Szamotuły*, Wrocław 1972.

Wśród skatalogowanych prac na uwagę zasługuje duża grupa druków królewieckich. Nie ma w tym nic dziwnego, gdyż Królewiec w okresie reformacji był liczącym się ośrodkiem życia kulturalnego i religijnego w Europie. Książę Albrecht, władca Prus Książęcych, sprowadzał do swego księstwa wśród innych fachowców także i drukarzy, w związku z czym Królewiec był miejscem ożywionej działalności wydawniczej. Jeszcze jako wielki mistrz Zakonu Krzyżackiego, w listopadzie 1523 r. udzielił książę Albrecht swemu sekretarzowi Krzysztofowi von Gattenhofen i Wolfowi Maler zgody na założenie papierni i tłoczni w Królewcu². W kilka miesięcy później ta pierwsza w Prusach oficyna wydawnicza uruchomiona została przez gdańskiego drukarza Jana Weinreicha. Książki tłoczone w oficynach królewieckich wzbogacały nie tylko prywatny księgozbiór księcia Albrechta czy też książnicę o charakterze publicznym — Schlossbibliothek, ale i biblioteki parafialne³. Omawiany katalog obejmuje ogółem 253 druki wydane w Królewcu, w tym 34 bez podania nazwiska drukarza. Inni typografowie królewieccy wydrukowali: Aleksander Augezdecki — 3, Bonifacy Daubmann — 5, Jan Daubmann — 82, spadkobiercy Jana Daubmanna — 24, Krzysztof Hoffman (wydawca) — 3, Jan Lufft — 20, spadkobiercy Jana Luffta — 4, Jerzy Osterberger — 67, Jan Weinreich — 11.

Dla porównania katalog obejmuje 135 książek drukowanych w Krakowie, 74 w Gdańsku, 11 w Poznaniu, 5 w Lublinie, w tym 4 przez żydowskiego drukarza Kolonymosa ben Mordechaia Jaffe. Przewaga Królewca jest więc znaczna i wyraźna. Katalog ten jeszcze raz potwierdza fakt, że nie na darmo w XVI w. nazywano Królewiec kolebką literatury polskiej.

Autorem największej liczby druków wydanych w Królewcu, a znajdujących się w zbiorach biblioteki w Wolfenbüttel, jest biskup pomezański Jan Wigand — 39 druków. Autorem 27 druków wydanych w stolicy księstwa pruskiego w latach 1550—1553 był znany teolog protestancki Andrzej Osiander.

Katalog zaopatrzony został w kilka indeksów znacznie ułatwiających korzystanie z niego, a mianowicie: indeks osobowy, indeks tytułów druków anominowych, indeks drukarzy i wydawców, indeks miejsc druku i wydania. Całość uzupełnia spis literatury.

Jacek Wijaczka

Simon Issleib, *Aufsätze und Beiträge zu Kurfürst Moritz von Sachsen* Bd. 1—2, Köln — Wien 1989, ss. 1205, Mitteldeutsche Forschungen: Sonderreihe: Quellen und Darstellungen in Nachdruck, Bd. 8.

Elektor saski Maurycy (1521—1553), mimo znaczącej roli, jaką odegrał w dziejach reformacji i polityki Rzeszy Niemieckiej w połowie XVI w., nie doczekał się obszernej, opartej na szerokiej bazie archiwalnej biografii. Nie oznacza to jednak, że postać tego kontrowersyjnego księcia nie budziła zainteresowania historyków. W XIX w. pisali o nim m.in. F. A. Langenn¹, J. Voigt², E. Brandenburg³. Wiek XX przyniósł także kilka pozycji dotyczących księcia Maurycego, jak choćby pracę Ch. Hülm⁴, czy też ostatnio interesujący szkic biograficzny pióra K. Blaschke⁵. Dodać trzeba, że również bardzo wolno postępuje

2 P. G. Thielen, *Die Kultur am Hofe Herzog Albrechts von Preussen*, Göttingen 1953, s. 107.

3 I. Gundermann, *Die Anfänge der ländlichen evangelischen Pfarrbibliotheken im Herzogtum Preussen*, *Blätter für deutsche Landesgeschichte*, 1974, Bd. 110, ss. 104—155.

1 F. A. Langenn, *Moritz, Herzog und Kurfürst zu Sachsen: eine Darstellung aus dem Zeitalter der Reformation*, Bd. 1—2, Leipzig 1841.

2 G. Voigt, *Kurfürst Moritz von Sachsen*, Leipzig 1876.

3 E. Brandenburg, *Moritz von Sachsen*, Bd. 1: *Bis zur Wittenberger Kapitulation (1547)*, Leipzig 1898.

4 Ch. Hülm, *Kurfürst Moritz von Sachsen. Wandel des Urteils über seine Politik*, Leipzig 1961.

5 K. Blaschke, *Moritz von Sachsen. Ein Reformationsfürst der zweiten Generation*, 2. Aufl., Göttingen — Zürich 1983, *Persönlichkeit und Geschichte*, Bd. 13.